

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἀποστρέφοντες τὴν συνείδησιν ἀπὸ τὴν ἔξω φύσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐστρέφετο μὲ μεγάλην ὑπερβολὴν ὁ παρακμάζων ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς, ἐδημιούργησεν τὸν μεσαιωνικὸν πολιτισμὸν, ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ὁποίου εἶναι σήμερον γενικῶς ἀνεγνωρισμένη. Ὁ μεσαιὼν ἠδυνήθη καὶ ἄλλα ἔργα νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀποφυγὴν τῆς ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ γινομένης σπατάλης τῶν δυνάμεων αὐτοῦ καὶ τῆς διαλύσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ κέντρου διὰ βίου λιτοῦ, ἀσκητικοῦ καὶ ἱπποτικοῦ. Οὕτω πλήρης δημιουργικῶν δυνάμεων καὶ τόλμης ἡ Εὐρώπη ὤρμησε κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν δημιουργίαν μεγάλων τοῦ πολιτισμοῦ ἔργων καὶ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς ἔξω φύσεως.

Ἄλλ' ἡ ἐξωστρέφεια αὕτη τῆς συνειδήσεως προαγομένη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὑπερβολὴν ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα εἶχε τὴν ἀπόθησιν εἰς τὸ ἀσυνείδητον τῆς ἐνδοστρεφείας¹ τῆς συνειδήσεως, δηλαδὴ τὴν ἀπόθησιν εἰς τὸ ἀσυνείδητον τοῦ διαφέροντος περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, περὶ αὐτογνωσίας καὶ βιοτικῆς σοφίας, περὶ ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, περὶ ἀναγνωρίσεως ὄντος ὑπερέτερου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πρὸς τὸν ἔξω κόσμον στροφὴ τῆς συνειδήσεως, ἐφόσον μάλιστα αὕτη δὲν εἶχεν ἐξέλθει εἰς ὑπερβολὴν, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε καταστρέψει τὴν ψυχικὴν ἰσορροπίαν, ἔφερεν εἰς φῶς μεγάλα ἀναμφισβητήτου κύρους καὶ πρακτικῆς ὠφελείας διδάγματα, τὰ ὁποῖα ὑπέταξαν ἐν τέλει κατὰ μέγιστον μέρος καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς Δύσεως.

Ἄλλ' οἱ δύο μεγάλοι οἰκουμενικοὶ πόλεμοι, ὁ τοῦ 1914 καὶ ὁ τοῦ 1939, κατέδειξαν, ὅτι ἐπῆλθε πλέον ἢ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐξωστρεφείας τῆς ἐποχῆς μας τρεφομένη ψυχικὴ ἀνισορροπία, ἣτις ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ ἀφαντάστου

1. Περὶ τῶν ψυχολογικῶν ὄρων « ἐξωστρέφεια » καὶ « ἐνδοστρέφεια » κάμνομεν λόγον εἰς τὰ βιβλία ἡμῶν α') « Χαρακτῆρες ἢ Ψυχολογικοὶ τύποι » καὶ β') « Ψυχολογία τοῦ βάθους ».

σχεδὸν μεγέθους τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν ἐκ παραδόσεως ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἀλήθειαν τῆς ρήσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς : « Τί δὲ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, εἰὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῆ ; »¹.

Ἐπαναλαμβάνεται οὕτως ἡ παράδοξος ἀλήθεια, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κερδίζει ἑαυτὸν, διατηρεῖ τὰς δημιουργικὰς αὐτοῦ δυνάμεις σώας μόνον, εἰὰν καταφάσκη ὄχι μόνον τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ὑπάρχουσαν ὑπεράνω αὐτοῦ, Θεόν. Ὅτι δὲ τοῦναντίον ὁ ἄνθρωπος χάνει τὸν ἑαυτὸν του, εἰὰν ἐν ὑπεροπτικῇ, ἀπολύτῳ καταφάσει τοῦ ἑαυτοῦ του ἀπωθῆ πᾶν ἀνώτερον, πᾶν ὑποδεικνύον τι ὑπεράνω αὐτοῦ ὑπάρχον οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως καὶ οὕτως οὐδὲν ἕτερον εὗρισκῇ ἐν αὐτῇ εἰμὴ τὸν πεπερασμένον, μικρὸν κατ' οὐσίαν, ἀκραιφνῶς ἀνθρώπινον κόσμον. Ὁ πεπολιτισμένος ἄνθρωπος σήμερον ὑποσκάπτει ἐν τέλει τὴν ἐπίγνωσιν τῶν δυνάμεών του, ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τοῦ ἀπεριορίστου τῶν δυνάμεών του, προχωρήσας ὑπὲρ τὸ δέον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν περιφέρειαν τῆς ζωῆς διατελεῖ ἐν τερασίῳ, ἀγωνιώδει δέ, ἀγῶνι πρὸς εὐρεσιν νέου σταθεροῦ κέντρου τῆς ὑπάρξεώς του, νέας γενικὸν κῆρος ἐχούσης τάξεως τῶν βιοτικῶν αὐτοῦ πραγμάτων. Σαφῆς προσανατολισμός, ἀσφαλῆς ὁδηγὸς ἐν τῇ δίνῃ τοῦ ἀγῶνος τούτου τῶν πνευματικῶν δυνάμεων, ἵνα τὰ τῆς ζωῆς προσλάβουν σταθερὰν μορφήν, δὲν ἔχει ἐπιτευχθῆ μέχρι σήμερον. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ζωηρὸς ὁ κίνδυνος τοῦ ἐξαφανισμοῦ καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἔχει ἀποκτήσει ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετίας, τέλος δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεώς του.

Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι γενικὴ ἀγωνία, βαθεῖα ἀπογοήτευσις, διάσπασις συνειδήσεως, βαθὺ συναίσθημα ἐξαντλήσεως. Ταῦτα δὲ πάντα ὡς ποινὴ τρόπον τινὰ διὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοκατάφασιν, ἣτις δὲν ἐπιτρέπει τὴν εὐλαβῆ ἀναγνώρισιν ἀνωτάτης ἀρχῆς, εἰς τὴν ὁποῖαν ὀφείλει ἐκουσίως, ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ, νὰ ὑποτάσσεται τις.

Οὐσιωδέστατον γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὃ οὗτος διακρίνεται τοῦ ζῴου, εἶναι ἡ ἄνευ συμβιβασμοῦ ἀναγνώρισις τινος ὡς ἀπολύτου καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς αὐτό. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ ζῇ ζωὴν ἀξίαν αὐτοῦ μόνον, ἂν ὁδηγὸν ἔχῃ ἀπόλυτον ὄν, Θεόν, ἢ πρὸς τὸν ὁποῖον σχέσις αὐτοῦ εἶναι ὡσαύτως ἀπόλυτος. Ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀνυψώνει εἰς ἀπόλυτον κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἔχει σχετικὴν μόνον ἀξίαν, τὸν ἔρωτα, τὸ χρῆμα, τὴν δόξαν, τὴν ἐπιστήμην καθ' ἑαυτὴν ἢ τὸν ἑαυτὸν του ἐν γένει, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ ἐντελῶς ψυχικὴν ταραχὴν, ἣτις πολλάκις ὁδηγεῖ καὶ εἰς αὐτοκτονίαν. Περίοδοι δὲ ἱστορικαὶ κρίσιμοι, ὡς εἶναι ἡ, ἣν ἡμεῖς σήμερον διανύομεν, ἔχουν μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων, τεταραγμένων ἀνθρώπων². Εἶναι ἱστορικαὶ περίο-

1. Ματθαίου 15', 24.

2. Ἴδε τὴν μελέτην ἡμῶν « Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἀπόλυτον » ἐν τῷ βιβλίῳ « Ἀνθρωπολογικαὶ μελέται », 1957, Βιβλιοπωλεῖον « Ζωῆς ».

δοὶ ἀκραιφνοῦς εἰδωλολατρείας. Εἰδωλα ἀντικαθιστῶντα τὸν θεὸν γίνονται τὰ εἰς ἀπόλυτον ἀνυψούμενα, τὰ θεοποιούμενα, ἐκεῖνα, ὃ ἔρωσ δηλαδή, τὸ χρῆμα κ.τ.λ. Εἰδωλα, τὰ ὅποια εἶναι ἀδύνατον νὰ ἱκανοποιῶν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ μακρὸν καὶ πλήρως, ὡς ἱκανοποιεῖ ἡ πίστις εἰς Θεόν.

Ἡ εὐδαιμονία τῆς ἀνθρωπότητος, τὴν ὁποίαν ἐφαίνοντο ὑπισχνούμεναι αἱ καταπληκτικαὶ πρόοδοι τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, οὐδόλως ἐπετεύχθη. Ἐνομίσθη διὰ τοῦτο, ὅτι αὕτη ἤθελεν ἐπιτευχθῆ διὰ τῆς νίκης τοῦ σοσιαλισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν κατέληξεν ὁ πρῶτος οἰκουμενικὸς πόλεμος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐλπίδας, αἵτινες ἐτέθησαν εἰς αὐτόν. Ὁ σοσιαλισμὸς πρῶτον αἶτημα θέτει τὴν ἀνακαίνισιν τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν ἀνθρώπων, ἵνα κρατῆ δικαιοσύνη. Τὸ αἶτημα τοῦτο εἶναι ἀναμφιβόλως ὀρθὸν καὶ γίνεται τόσον ἐπιτακτικώτερον, ὅσον σφοδρότερον αἰσθητὸν γίνεται ὁσημέραι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ ὁ βαθὺς πόθος τῶν ἀνθρώπων πρὸς εὐδαιμονίαν ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τῆς ὑποτάξεως τῆς Φύσεως καὶ τῆς Γῆς, ἧτις ἐπετεύχθη διὰ τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ἧτις εἶναι γέννημα τῆς διανοίας.

Ὁ πόθος τῶν ἀνθρώπων πρὸς δικαίαν καὶ εὐτυχεστέραν διαμόρφωσιν τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων αὐτῶν ὠδήγησεν εἰς τὴν χοῆσιν μέσων, τὰ ὅποια παρῆχον ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι καὶ φιλοσοφικαὶ ἀντιλήψεις περὶ τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῆς ζωῆς, αἵτινες ἦσαν ἤδη ἔτοιμοι, καθ' ὃν χρόνον ὁ σοσιαλισμὸς ὥρμα πρὸς αὐτήν, ἀφειρητὴν δὲ εἶχον μηχανικὴν ἀντίληψιν, ὑλοφροσύνην, προερχομένην ἐκ τῆς νεωτέρας Φυσικῆς. Κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται προσπάθεια νὰ καθορισθῆ καὶ νὰ ἀνακαινισθῆ ἡ πρὸς ἀλλήλους σχέσις τῶν ἀνθρώπων μηχανικῶς, ἔξωθεν, ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ νόμων καὶ δικαίας ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ μεταβάλλωνται τῷ ὄντι ριζικῶς ἐπ' ἀγαθῷ κυρίως οὐχὶ διὰ νόμων, ἀλλὰ μόνον δι' ἐσωτερικῆς, ἀκραιφνῶς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἡγετικῶν προσωπικοτήτων, αἵτινες παρέχουν ἑαυτὰς διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ζοῦν, πρότυπα πρὸς μίμησιν.

Οἱ δύο οἰκουμενικοὶ πόλεμοι καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι εἰς αὐτοὺς ταραχαὶ συντελοῦν, ὥστε σφοδρὸς πόθος νὰ καταλαμβάνῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἐσωτερικὴν γαλήνην. Ἐξαίρεται ὑπὸ πολλῶν προσωπικοτήτων ἡ σημασία, ἣν ἔχει ἡ λιτότης, ὁ αὐτοδιαλογισμὸς, ἡ καλλιέργεια τῆς ἐνδοστρεφείας τῆς συνειδήσεως, δηλαδή ἰδιότητες, αἵτινες ἀνευρίσκονται εἰς τὸν ἀτόπως διαβαλλόμενον μεσαίωνα. Ἀναγκαῖον κρίνεται νὰ ὑποβληθῆ ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἀνθρώπου, ἧτις διατελεῖ ἐν ἀμφιβολίαις καὶ ἀσταθείαις, εἰς νέον πνευματικῶς ἀνώτερον ἔλεγχον. Ὁ μοιραῖος ἔξαφανισμὸς τεραστίων ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὅστις συνεχίζεται καὶ μετὰ τὸν δεύτερον οἰκουμενικὸν πόλεμον δι' ἐξοπλισμῶν, διὰ τοπικῶς περιορισμένων ἐπὶ τοῦ παρόντος πολέμων καὶ ἐσωτερικῶν ταραχῶν καθιστᾷ ἐπιτακτικώτερον σήμερον παρὰ ἄλλοτέ ποτε πρότερον τὴν προσφυ-

γὴν εἰς τὸ Βασιλείον τοῦ πνεύματος. Παμμερές, βαθύ, διαφέρον ἐπιλέκτων προσωπικότητων στρέφεται πρὸς αὐτό. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται τὸ ἰδιῶδες ἐσωτερικῆς συλλογῆς εἰς προσωπικότητας, αἵτινες κατέχονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ κατανοήσουν τὴν ζωὴν καὶ νὰ ζοῦν συμφώνως οὐχὶ πρὸς ἐξωτερικοὺς σκοποὺς, ἀλλὰ πρὸς ἐσωτερικὴν, πνευματικὴν, μάλιστα δὲ ἰδίᾳ ἠθικὴν, τελειοποιήσιν. Αἰσθητοτέρα ὁσημέραι γίνεται ἡ ἀνάγκη πρὸς αὐτοσυγκέντρωσιν καὶ πρὸς ἐκουσίαν, ἐλευθέραν, καθυπόταξιν ἐκ νέου εἰς τὸ ὑπέριστατον ὄν, ἵνα μὴ φθαρῇ ὀριστικῶς ἡ ἀνθρωπότης.

Ὁ σοσιαλισμὸς ὑπεσχέθη εἰς τὰς μάζας τῶν λαῶν νὰ φέρῃ τὴν δικαιοσύνην καὶ μετ' αὐτῆς τὴν εὐδαιμονίαν διὰ μέσων ἐξωτερικῶν, μηχανικῶν, διὰ νόμων τῆς πολιτείας, ἐπιβαλλομένων ἐπὶ τῶν πολιτῶν.

Ἄλλ' ὅμως ὁ κίνδυνος αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην προελθοῦσα ἀγωνία καὶ ἄλλαι ταραχαὶ ἀμείωτοι κατέχουν τὰς ψυχὰς πάντων.

Τὸ πρόβλημα περὶ ἀναγεννήσεως τῶν τῶ ὄντι σωστικῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἀρχῶν καὶ δὴ καὶ εἰδικώτερον τὸ πρόβλημα περὶ δικαιοσύνης καὶ εὐδαιμονίας, εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὁποίου, ὡς ἐλέχθη, ὀφείλει ὁ σοσιαλισμὸς τὴν γένεσιν αὐτοῦ καὶ τὸ ὁποῖον οὗτος ζητεῖ νὰ λύσῃ διὰ τῆς πολιτείας, χωρὶς οἱ ἐκπρόσωποι αὐτῆς νὰ ὑποβάλλουν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀναγκαίαν συλλογὴν εἰς ἑαυτούς, εἶναι δυνατὸν νὰ λύεται ὀρθῶς μόνον, ἂν προτιμηθῇ ἡ ὁδὸς πρὸς τὰ ἔνδον, ἡ ὁδὸς ἡ ἀγοῦσα εἰς βαθεῖαν αὐτοσυγκέντρωσιν καὶ αὐτοδιαλογισμόν.

Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τῆς πρὸς τὰ ἔνδον στροφῆς τῆς συνειδήσεως, ἂν μὴ αἰφνιδίως ἤθελεν ἐπέλθει πλήρης καταστροφή, μέλλει νὰ καταλάβῃ πρῶτην θέσιν. Διότι ἀπόλυτον, ὡς φαίνεται, εἶναι τὸ κῦρος τοῦ ψυχολογικοῦ νόμου τῆς ἐναντιοδρομίας, τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ μέγας Ἐφέσιος, ὁ Ἡράκλειτος. Πᾶν γεγονὸς κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ἀφοῦ ἀνέλθῃ εἰς τὴν κορυφήν, ἀκολουθεῖ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐναντίαν ὁδόν. Ἡ ἀνθρωπότης μετὰ τὰς τρομακτικὰς ἀπογοητεύσεις, τῶν ὁποίων αὕτη ἔλαβε πείραν κατὰ τὴν κρίσιμον ἐποχὴν φρικτῶν πολέμων, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν βαθεῖαν ἐντύπωσιν τῶν καταστροφῶν καὶ τὴν πικρίαν τοῦ ἀπελπισμοῦ θὰ δυνηθῇ τέλος νὰ κατανοήσῃ, ὅτι μοναδικὴ ὁδὸς πρὸς σώζουσαν πνευματικὴν ἀνοδὸν δὲν εἶναι πλέον ἡ ὁδός, ἣτις ὀδηγεῖ μὲ ἀκόρεστον μανίαν εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα, π.χ. εἰς τὸ ἄρχειν ἄλλων, εἰς τὴν παντοκρατορίαν τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας, ἀλλ' ἡ ἀγοῦσα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνην, ἣτις εἶναι πρῶτος καὶ κύριος ὁρος τῆς ἐξωτερικῆς, δηλαδὴ τῆς μεταξὺ τῶν λαῶν, εἰρήνης.

Ἄνωτεραι, πνευματικαί, προσωπικότητες, αἵτινες σήμερον ἀποτελοῦν εἰς κάθε λαὸν μικρὰν μειονότητα, συναισθιάζονται βαθύτατα τὸν ἀνυπόφορον κόρον τοῦ ἀγῶνος πρὸς κτήσιν ὑλικῶν ἀγαθῶν, πρὸς ἀδιάλειπτα ἐπιτεύγματα τῆς Τεχνικῆς καὶ πρὸς τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν. Σιγῶσαι αἱ μειονότητες

αὐταὶ ἀκολουθοῦν πέρα πάσης πολεμικῆς κραυγῆς τὴν μόνην ὁδὸν σωτηρίας, ἣτις ὀδηγεῖ τῷ ὄντι εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς κρίσεως, ἣτις κατατρώχει τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς ἑαυτόν, τὴν ὁδὸν τοῦ αὐτοδιαλογισμοῦ καὶ τῆς αὐτογνωσίας.

Ἡ ὁδὸς δὲ αὕτη εἶναι ἀκριβῶς ἐκείνη, τὴν ὁποίαν εἶναι κεκλημένη ἀπὸ τοῦδε νὰ δεικνύη ἡ νεωτέρα ψυχολογία, ὅσονδήποτε ἀνεπαρκῆ καὶ ἂν εἶναι σήμερον τὰ μέσα τῶν ὁποίων αὕτη κάμνει χρῆσιν.

Πιθανώτατα ἡ ψυχολογία, τὸ νεώτατον τοῦτο, πολλάκις δὲ περιφρονούμενον, τέκνον τῆς ἐπιστήμης θὰ δυνηθῆ εἰς μέγαν βαθμὸν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ περισσοτέρων κατανόησιν λίαν δυσνοήτων σήμερον πραγμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα προσκρούει σὺν τῷ χρόνῳ σφοδρότερον ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν, καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ παραπαῖον παρὸν ταχέως εἰς ἕλλογον ἐξέτασιν τοῦ μέλλοντος. Ὀλίγον καὶ ὀλίγον ὑποφώσκει εἰς πολλούς, ὅτι ἡ ρίζα παντὸς ἀγαθοῦ καὶ παντὸς κακοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ ψυχῇ ἐκάστου καὶ ὅτι ὁ περὶ αὐτὸν κόσμος εἶναι τοιοῦτος, ὡς διαμορφώνει αὐτὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος. Διαισθάνονται σήμερον πιθανῶς πολλοί, ὅτι τὰ τῆς ἀνθρωπότητος διορίζονται κυρίως ἐκ τούτου, ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐπὶ μέρος ἀνθρώπων καὶ ἐπομένως ὅτι ἡ αὐτοβελτίωσις ἐκάστου εἶναι κύριος ὅρος τῆς βελτιώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν γένει. Ἀποδέχονται, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιδιώκῃ τις τὴν βελτίωσιν τῶν ἄλλων, χωρὶς ἀγρύπνως νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἰδικήν του βελτίωσιν. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κρατῆ μέτρον καὶ τάξις ἔξω, ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐφ' ὅσον κρατεῖ ἀταξία εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀτόμων, ἐφόσον ἕκαστος ἀνθρώπος προβάλλει εἰς τὸν ἕτερον — ἀσυνειδήτως βέβαια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον — τὰς ἰδικὰς του κακίας καὶ θεωρεῖ μόνον αὐτὸν αἴτιον τῶν κακῶς ἐχόντων :

Οὕτω φαίνεται, ὅτι εἶναι ἐπικαιρὸν, ἴσως δὲ μάλιστα λίαν ἐπιτακτικὸν μετὰ μακρὰν σειρὰν ἀποπειρῶν, ὁρμωμένων ἐκ ποικίλων ἀφετηριῶν, νὰ λεχθῆ τι οὐσιῶδες περὶ τοῦ κόσμου καὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ μέρους τῆς ψυχολογίας.

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία, μάλιστα δὲ ἡ ψυχολογία τοῦ βάρθους (τοῦ ἀσυνειδήτου), κατέχει μέσην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀντιλήψεων τῆς Φυσικῆς καὶ τῆς Χημείας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ἀφ' ἑτέρου καὶ συνδιαλλάσσει αὐτάς. Παρέχει δὲ αὕτη ὡς οὐδεμία ἄλλη ἐπιστήμη τὴν δυνατότητα νὰ λαμβάνῃ τις πείραν τῆς πραγματικότητος παντὸς ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ δημιουργήματος ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀμεσωτάτης ἐπαφῆς μὲ τὸ ἀνθρώπινον βίωμα.

Ὡς εἶναι δυνατόν νὰ συναχθῆ ἐκ τῶν λεχθέντων, ἡ σύγχρονος ψυχολογία διαπνέεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι, ἂν πρόκειται αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις τῶν ἀνθρώπων νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὁδόν, ἣτις ὀδηγεῖ εἰς βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων, πρὸ παντὸς ἄλλου ἐνός ἐστι

χρεία, τούτου : ὑποδειγματικοῦ βίου δηλαδὴ κατὰ πρῶτον λόγον τῶν διαφόρων ἀνωτάτων ἡγετῶν. Μόνον οὕτως εἶναι δυνατὸν νὰ κρατῆ εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη ἐπὶ τῆς γῆς.

Μετὰ στροφὴν τῆς συνειδήσεως, σὺν τῷ χρόνῳ μέχρῃ μεγάλης ὑπερβολῆς ἐπιτεινομένην, πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, ἣτις παρατηρεῖται ἀπὸ τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων, ἔφερε δὲ πολλὰ ἔξωτερικά, χρήσιμα εἰς τὴν ζωὴν, ἀγαθὰ σημαίνει νῦν ἡ ὥρα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς ἑαυτὸν καὶ τῆς ἐπιδιώξεως ἑσωτερικῆς γαλήνης. Περὶ τούτου πλὴν ἄλλων μαρτυρεῖ αἰσθητὴ ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, τὸ θερμὸν διαφέρον, τὸ ὁποῖον μεγάλαι τῆς Εὐρώπης πνευματικαὶ προσωπικότητες (H. Driesch, C. Jung, R. Wilhelm, B. Russel, R. Steiner, H. Keyserling) δεικνύουν πρὸς διδασκαλίαν καὶ προσωπικότητας τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Κίνας, τῆς Ἰαπωνίας, μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐμφάνισις νέας μυστικῆς. Πρὸς τούτοις μαρτυρεῖ τὸ διαφέρον πρὸς τὸν Βουδδισμόν, πρὸς Εὐρωπαίους μυστικούς, οἳ οὐκ ἔπαυον ὁ Böhme, ὁ Eckehart. Ἄξια δὲ μνείας εἶναι ἐνταῦθα καὶ πνευματικὰ ἔργα νεωτέρων φιλοσόφων, οἳ εἶναι τοῦ James « Ἡ θρησκευτικὴ ἐμπειρία ἐν τῇ ποικιλίᾳ αὐτῆς », τοῦ Bergson « Αἱ δύο πηγαὶ τῆς Ἠθικῆς καὶ τῆς Θρησκείας », τὰ ἔργα τοῦ Hermann Keyserling, ἡ κατ' αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον ἐκ τῶν διδαγμάτων τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν ὀρηθεῖσα Μεταφυσικὴ (Wirklichkeitslehre) τοῦ Driesch.

Ἄλλὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς βαθείας ταύτης μεταβολῆς μέγα, ὁσημέραι αἰσθητότερον γινόμενον, τεκμήριον εἶναι ἡ γένεσις τοῦ νεωτάτου τῶν κλάδων τῆς ψυχολογίας, δηλαδὴ τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους (ψυχολογίας τοῦ ἀσυνειδήτου), τῆς ὁποίας ἄμεσον πρακτικὸν ἐπακολούθημα εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ψυχοθεραπεία, ἣτις, εὐρέως νοουμένη, ἀποβλέπει ὄχι μόνον εἰς τὴν ἴασιν ἐκδήλως πασχόντων σφοδροτέραν ψυχικὴν ταραχὴν (πόσοι τῶν πεπολιτισμένων ἀνθρώπων ἀρὰ γε σήμερον εἶναι ἀπηλλαγμένοι τοιαύτης ταραχῆς ; Ἐπιφανέστατος νευρολόγος, ὁ Κ. Μαννακόβ, ὁμιλεῖ περὶ παγκοσμίου νευρώσεως), ἀλλὰ καὶ εἰς καθοδήγησιν παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, ἵνα διανύῃ τὴν ζωὴν ὅσον τὸ δυνατόν ὀμαλώτερον.

Μολονότι ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους ἐν ἀρχῇ διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅμως ἀνέκαθεν κύριον πρόβλημα ἔθετε τὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου « Γνωθὶ σαυτὸν » δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Φρόυντ, βραδύτερον καὶ δι' ἄλλων, προπάντων δὲ διὰ τοῦ Γιούγκ, τοῦ ὁποίου τὸ πολυσχιδὲς καὶ εὐρωστον βιοτικὸν ἔργον εἰσδύει εἰς τὰ βαθυτάτας, πρωταρχικάς, ρίζας τοῦ ψυχικοῦ βίου. Τὸ καταπληκτικὸν καὶ εὐρέως ἐνορατικὸν τάλαντον τοῦ ψυχολόγου τούτου συνάπτει εἰς ἐνότητα τὰς βαθυτάτας ἑσωτερικάς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς μὲ τὰ δεδομένα τῶν μυθολογιῶν ὅλων τῶν χωρῶν τῆς οἰκουμένης. Ἐντεῦθεν δὲ εἶναι δυνατόν νὰ συνάγονται πολῦτιμα θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ διδάγματα. Τὸ τεκμήριον τοῦτο τῆς ἀρχομένης ψυχι-

κῆς μεταβολῆς ἐνισχύεται νῦν καὶ ὑπ' ἄλλων, μάλιστα δὲ ὑπὸ ἐκπροσώπων τῆς νεωτάτης ἐν Βιέννῃ ψυχολογικῆς κινήσεως, ἧς ἡγοῦνται ὁ V. Frankl, ὁ J. Casuso, ὁ W. Daim, οἵτινες ἐντελῶς ἀπήλλαξαν τὴν ψυχολογίαν τοῦ βάθους ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς Μηχανικῆς τῶν Φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ψυχολογία αὕτη ἀναπτυσσομένη περαιτέρω, ὡς εἰκός, μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν ἄλλων κλάδων τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, περιλαμβανομένης καὶ τῆς παραψυχολογίας, τῆς ὁποίας ἡ σημασία ὁσημέραι εὐρύτερον ἀναγνωρίζεται, θέλει βελτιώσῃ ριζικῶς τὸ παιδαγωγικὸν ἔργον τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, τῶν ἐργαζομένων εἰς ἄσυλα ἀνηλίκων καὶ ἐνηλίκων, τῶν κληρικῶν, τῶν γονέων. Θέλει δὲ πιθανώτατα προέλθῃ ἐξ αὐτῆς εἰδικὴ τάξις πρακτικῶν κυρίως ψυχολόγων, οἵτινες διακρινόμενοι διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὸν ὑποδειγματικὸν αὐτῶν βίον θὰ ἐπιδρῶσιν εὐεργετικώτερον παντὸς ἄλλου ἐπὶ τῆς ὀρθῆς διαμορφώσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπιδράσεως τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς ἐξαίρομεν, ὅτι αὕτη δὲν ἔχει οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ ἔχη τὴν σημασίαν τυφλῆς, ἀνεξελέγκτου μιμήσεως ἀνατολικῶν διδασκαλιῶν. Ἡ μίμησις αὕτη δὲν θὰ ἦτο ὠφέλιμος, ἐπειδὴ ἐν πολλοῖς ἡ ψυχικὴ σύστασις ἡμῶν, τῶν Εὐρωπαϊῶν δηλαδὴ καὶ τῶν Ἀμερικανῶν, εἶναι διάφορος τῆς ψυχικῆς συστάσεως τῶν ἀσιατικῶν λαῶν. Ἄλλ' ἡ γνῶσις ὠρισμένων ἰδιοτήτων τῆς ἀσιατικῆς ψυχῆς εἶναι δυνατὸν νὰ βοηθῇ εἰς τὴν ἀφύπνισιν προσωπικοτήτων, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ ἡγοῦνται νέου λίκου ἐλπιδοφόρου ἔργου ἐν τῇ εἰρηνικῇ συμβιώσει τῶν λαῶν. Ἡ γνῶσις αὕτη ἀναμφιβόλως βοηθεῖ σημαντικῶς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ψυχολογίας τοῦ βάθους, ὡς τοῦτο κατεδείχθη πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Γιούγκ.

Εἶναι πιθανώτατα ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη ἡ ἐλπίς, ὅτι ἐκ τῶν σιωπηρῶν, ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν σπέρματι διατελουσῶν, προσπαθειῶν τῆς συγχρόνου ψυχολογίας, θὰ προέλθῃ ποτέ, ὅταν αὕτη ἐπαρκῶς προαχθῇ, δύναμις κοινωνικὴ κραταιότερα πάσης ἄλλης ἐξωτερικῆς δυνάμεως. Διότι ἡ ψυχολογία αὕτη λαμβάνει τὴν τροφήν αὐτῆς οὐχὶ ἐκ τῆς περιφερείας, ἀλλ' ἐκ τῶν βαθυτάτων πηγῶν φλογεροῦ πόθου τῶν ἀνθρώπων.